

Kur'an-ı Kerim'de, ilâhî dinlerin birey ve toplum açısından büyük önem verdiği âhiretin varlığını ispat sadedinde şehâdet âlemindeki oluşumlardan, insan neslinin üreme biçiminden çok sayıda örnek verilir, böylece şehâdet âleminde duydu ötesi âleme geçilir: "Biz ilk yaratma sırasında acz emâresi mi gösterdik? Hayır, hakikat şu ki bazı insanlar yeni yaratma hususunda zihin karışıklığı içindedir" (Kâf 50/15). Bazı âlimler, şehâdet âlemiyle gayb âlemi arasında bağ kuramayarak kabir azabının mümkün olmayacağını ileri sürmüştür. Ancak âlimlerin büyük çoğunluğu kabir azabının hak ve gerçek olduğunu söylemiş, ölüye ilâhî rahmet veya azabı hissedecek derecede ruhanî ve cismanî bir hayatîyetin verileceğini kabul etmiştir. Nitekim canlıların temel varlığını meydana getiren hücre ve gen alanındaki bilimsel gelişmeler çoğunluğun haklılığını ortaya koymaktadır (bk. ACBÜ'z-ZE-NEB). Şehâdet âlemi-gayb âlemi ilişkisinin, İslâm filozofları tarafından kabul edilme-yen haşr-ı cismânî meselesine ve naslarda cennetle ilgili bazı tasvirlerin yorumlanıp anlaşılmasına ışık tutması da mümkündür (bk. CENNET [Tasvirî]; HAŞİR).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 264; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 47-50; M. Emin Erişirgil, *Felsefe-yâ Başlangıç*, İstanbul 1950, s. 71-81; Osman b. Cum'a Damîriyye, *Âlemü'l-gayb ve's-şehâde fi't-taşavvuri'l-İslâmî*, Cidde 1410/1989, s. 9-10, 15.

İLYAS ÇELEBİ

ŞEHBÂL (شهبال)

1909-1914 yılları arasında
yayımlanan magazin
ve fikir dergisi.

1 Mart 1325 – 1 Temmuz 1330 (14 Mart 1909 – 14 Temmuz 1914) tarihleri arasında 100 sayısı çıkan derginin sahibi ve sorumlulu müdürü Hüseyin Sadeddin'dir (Arel). Yayımları, başlık altında on beş günde bir diye belirtilmişse de on altı sayısı İtalya'da hazırlanan fotoğraf baskı kalıplarının ve Avrupa ülkelerinden temin edilen kâğıdın zamanında gelmemesi veya Arel'in görevli olarak Avrupa'da bulunması sebebiyle gecikmelerle çıkabilmiştir. İdarî müdürü Jak Saya Balyan'dır.

Yayın ilkeleri "nefâset, nezâket, nezâhet, ciddiyet, bî-terafîlık ve müftîlik" şeklinde özetlenen dergide (nr. 16, s. 306) sosyal hayatın hemen her yönüne ilgi göster-

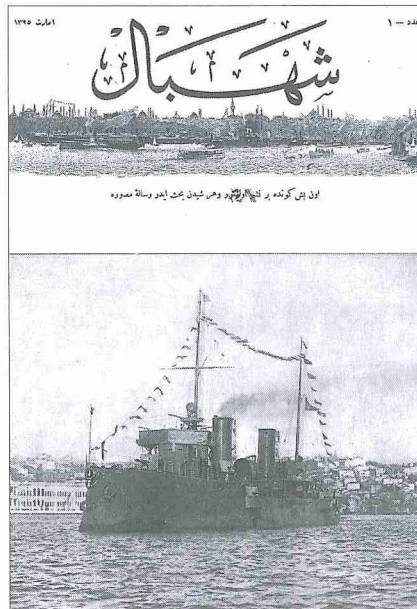
rilmiştir. İlk sayıda açıklandığı üzere ("Şehbâl'in Programı", s. 2) "Zübde-i Siyâsiyye, Atf-ı Nazar (siyasî olaylar ve yorumlar), Hanımınlar İçin, Menâkıb-ı Mûsikîyye, İctimâ-ıyyât-ı Mûsikîyye, Felsefe, Musâhabe-i Fenîyye, İlimler ile Fenler, Vesâik ve Hakâyik (icadlar ve keşifler), Sanâyi-i Nefîse (resim, heykel, mimari), Fekâhet (mizah), Matbuat Âleminde (yeni gazete ve dergiler), Her Şeyden (sağlık, spor, moda, makyaj vb.), Hikmet Çiçekleri (Doğu ve Batı felsefesinden), Şikeste Fâideler (dikiş, nakış ve ev işleri), Unutulmuş Yazılar (eski edebiyatçıların metinleri), Kitaplar ve Muharripler (yeni yayınlar hakkında tenkit ve bibliyografya), Telhîs-i Resâil (Alman, Fransız, İngiliz ve Amerikan dergilerinden seçmeler), Musâhabe-i Edebiyye, Mûbâhase-i Lisânîyye" gibi başlıklar altında sütunlar açılmış, savaşırlardan dantel işlemlerine kadar hemen her konu dergide yer almıştır. Derginin en önemli özelliği her türlü olaya ve duruma ait sayfalarında yer alan ve sayısı 3500'e yaklaşan fotoğraflardır. Başta Trablusgarp ve Balkan savaşlarıyla ilgili görüntüler olmak üzere Osmanlı veya yabancı devlet adamları, mûsikîşinas, ressam, öğretmen, mühendis, kimyager gibi meslek sahiplerinden okuyuculara kadar pek çok kimsenin fotoğrafı ile cami, çeşme, köprü, kütüphane, gemi, meşhur ressamın tabloları, şehir manzaraları, çeşitli ülkelerdeki yaşayışı gösteren manzaralar, dikiş nakış ve ev işleri gibi

alanlarda fotoğraflar en nefis şekilde basılmıştır.

Bu görsel malzeme zenginliğiyle birlikte Şehbâl edebî, fikrî ve kültürel faaliyetler bakımından da yüksek düzeyli bir dergidir. Şiir, hikâye, tiyatro metinleriyle Doğu ve Batı edebiyatlarından tercümeler yayımlanmıştır. Halide Edip (Adivar), Salime Servet Seyfi (Seyfioğlu), Nigâr Hanım, Fatma Aliye, Prenses Kadriye Hüseyin, Ayşe Bedîa gibi kadın yazarlar yanında İzzet Melih (Devrim), Ali Rıza Seyfi (Seyfioğlu) ve daha başkalarının kadınlık hayatıyla ilgili yazılarıyla Bedî Mensî (Hüseyin Sadeddin Arel), Rauf Yektâ ve Ahmed Yektâ'nın mûsikîye, Ahmed Refik'in (Altınay) tarihe, Filibeli Şehbenderzâde Ahmed Hilmi'nin felsefeye, Rusçuklu Hakkı ve Galip Atâ'nın (Ataç) sağlığa, Selim Sırrı'nın (Tarcan) spora, Hüseyin Sadeddin, Süleyman Nazif ve Keçecizâde İzzet Fuad'ın dil konularına, Enis Behiç'in (Koryürek) mûsikî usullerinden istifadeyle yeni vezinler icadına, Şehâbeddin Süleyman, Raif Necdet (Kestelli), Cenab Şahabeddin, Celâl Nuri (İleri), Mustafa Halûk, Bedii Nuri'nin çeşitli sanat meselelerine, Mehmed Rauf'un İngiliz edebiyatına dair yazıları önemli edebiyat ve fikir metinleridir. Ayrıca Abdülhak Hâmid'in (Tarhan) *Garâm'ı*, Mehmet Enisi'nin (Yal-kı) *Solmuş Çiçekler'i* ve İzzet Melih'in (Devrim) *Tezat'ı* tefrika edilmiş, aralarında Halit Ziya'nın (Uşaklıgil) çocukluk hatıraları, Abdullah Cevdet'in *Romeo ve Juliet'i*, Halil Nihat'ın (Boztepe) tercümeleleri, Feyzullah Sacit'in (Ülkü) "Paris Mektupları"nın bulunduğu yazı serileri yayımlanmıştır. Ramazan (nr. 11), asker (nr. 24) özel sayılarıyla Balkan savaşları sırasında Avrupa'da Türkler'i savunan Pierre Loti hakkında altmış iki aydının katıldığı bir anketin de yer aldığı Pierre Loti (nr. 81) özel sayısı çıkarılmıştır.

Abdullah Cevdet, Faik Âli (Ozansoy), Fali Rıfık (Atay), Halil Ethem (Eldem), Yunus Nadi (Abaloğlu), Abdurrahman Şeref, Abdülfeyyaz Tevfik (Yergök), Abdülhak Hayri, Abdülhak Adnan (Adivar), Ferik Ahmed Muhtar Paşa, Ahmed Râsim, Ali Canip (Yöntem), Ali Ekrem (Bolayır), Ali Sami (Yen), Ali Haydar Emir (Alpagot), Selâhattin Enis (Atabeyoğlu), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Saffet Ürfi (Betin), Halil Nihat (Boztepe), Halit Fahri (Ozansoy), İsmail Hamî (Danışmend), Muhsin Ertuğrul, Hayrettin Nedim (Göçen), Hıfzı Tevfik (Gönensay), İbrahim Alâeddin (Gövsâ), Hüseyin Arif, Kâmuran Sırrı, Mithat Cemal (Kuntay), Nazmi Ziya (Güran), Rıza Nur, Orhan Seyfi (Orhon), Reşit Süreyya (Gürsey),

Şehbâl'in 1 Mart 1325 tarihli birinci sayısının kapak sayfası

Sadiye Vesile, Azerbaycanlı Mehmed (Mehmed) Hâdi, Tevfik Fikret, Yusuf Kenan dergide imzası bulunan diğer şair ve yazarlardır.

Dergide önce fotoğraf, karikatür ve beste yarışması düzenlenmiş (nr. 6), daha sonra bunlara "Ayda, Karmen, Maskot" adlı operetlerin güftesini aslının veznine ve bestesine uygun biçimde nazmen tercümesi, Ribot'nun Emrâz-ı Hâfıza, Emrâz-ı İrâde, Emrâz-ı Şahsiyyet isimli eserlerinin çevirisiyle ilgili yazışmalar ve Batı dillerinden Türkçe'ye geçen bazı kelime ve terimlere karşılık bulma yarışmaları eklenmiştir (nr. 36). Batı dillerine ait kelime ve terimlere Türkçe karşılık bulma hususunda derginin tavrı Türkçe'nin tabii yürüyüşüne uygun değildir. Bulunacak karşılıklarda Türkçe'de kolay söylenişine dikkat edilmesi istenmiş fakat Arapça ve Farsça olmasında da sakınca görülmemiştir. Meselâ "quadrupède" karşılığında "dört ayaklı" veya "zû-erbaa-i ercül" tabirlerinden ziyade "çâr-pâ'nın tercih edildiği belirtilmiş (nr. 36), ayrıca gelen karşılıklar bir tercih belirtmeksizin yayımlanmıştır (nr. 40). Fotoğraf dışındaki yarışmalar olumlu bir sonuca ulaşamamıştır.

Şehbâl'in sayfa düzeni ve baskı güzelliği yalnızca yurt içinde değil yurt dışında da takdir görmüş, 1911'de İtalya'nın Torino şehrinde düzenlenen fuarda altın madalya verilmiştir (nr. 77, s. 95). 38 x 25 ebadında beyaz parlak kâğıda (kuşe) basılıp kırılmaması için abonelere karton kutu içinde gönderilen Şehbâl 5 kuruştan satılmış, devrin bazı yayın organlarında (Sabah, nr. 7052) bu fiyatın oldukça pahalı bulunduğu belirtilince dergide bunun ancak baskı masraflarını karşıladığı duyurulmuştur (nr. 82). Her sayısı yirmi sayfa olan ve yirmi dört sayısı bir cilt teşkil eden derginin cilt kapakları deri ve bez olmak üzere Almanya'da yaptırılmıştır. Şehbâl hakkında Ahmet Ölmez tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmış (1988, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Tombak dergisi on altı sayfalık bir ek (1995), İrfan Dağdelen bir dizinin de yer aldığı Fotoğraflarla Şehbal Dergisi adlı bir albüm (İstanbul 2006) yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sabine Prător, "Son Osmanlı Dönemi Kültür Tarihine Dair Önemli Bir Kaynak: Şehbal Mecmuası", *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri, Bildiriler*, İstanbul 1997, s. 55-65; a.mlf., "Şehbal -Ein Herausragendes Beispiel Früher Türkischer Magazinpresse", *Turcica*, XXIX, Paris 1997, s. 433-442.

NAZIM H. POLAT

ŞEHBENDER

(شهبندر)

Osmanlılar'da

önceleri tüccarlar arasındaki ihtilâfı çözmekle görevli memur iken daha sonra konsolosluğa dönmüşen dış temsilcinin unvanı (bk. KONSOLOS).

ŞEHBENDERZÂDE AHMED HİLMİ

(1865-1914)

Son dönem Osmanlı fikir adamı.

Günümüzde Bulgaristan sınırları içinde kalan Filibe'de (Plovdiv) doğdu. Babası Şehbender Süleyman Bey, annesi Şevkiye Hanım'dır. Filibe'de başladığı öğrenimine İstanbul'da devam etti. Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'ni bitirince Posta ve Telgraf Nezâreti'nde, ardından Düyûn-ı Umûmiyye Nezâreti'nde çalışmaya başladı (1890). Görevli olarak gittiği Beyrut'ta Jön Türkler'le temas kurdu ve onların yönlendirmesiyle Mısır'a kaçtı. Orada Jön Türkler'in kurduğu Terakkî-i Osmânî Cemiyeti'ne girdi, ayrıca *Çaylak* adıyla bir mizah dergisi çıkardı. İstanbul'a döndüğünde tutuklandı ve Fizan'a sürüldü (1901). Sürgünde iken tasavvufa ve Senûsîlik hareketine ilgi duydu, bu arada Arûsiyye tarikatına intisap etti. 1908'de II. Meşrutîyet'in ilânından sonra döndüğü İstanbul'da bir süre Dârülfünun'da felsefe müderrisliği yaptı ve Cem'îyyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye üyeliğinde bulundu. Kısa bir süre *İttihâd-ı İslâm* adıyla haftalık siyasî bir gazete yayımladı. Gazetenin kapanmasının ardından *İkdam*, *Şehbâl*, *Yeni Tasvîr-i Eikâr* ve *Sırât-ı Müstakîm* gibi gazete ve dergilerde siyasî ve felsefî yazılar yazdı. 21 Nisan 1910'da dönemin neşir hayatında önemli bir yeri olan haftalık *Hikmet*'i çıkarmaya başladı; bu sırada *Hikmet* Matbaa-i İslâmiyye'si'ni kurdu. *Hikmet*'i yayımlamaya devam ederken 26 Ağustos 1911'de *Millet ile Musâhabe* ve ardından yine *Hikmet* adıyla günlük bir gazete çıkardı. Bu yayın organlarında yazdığı yazılarda kendi adıyla birlikte tasavvufî yazılarında Şeyh Mihri'din Arûsî, mizahî yazılarında Coşkun Kallender, Kalender Gedâ, millî ve hamâsî şiirlerinde Özdemir gibi takma adlar yanında "A. H." ve "F. A. H." gibi rumuzlar kullandı.

Başlangıçta İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ni destekledi; ancak II. Meşrutîyet'ten

sonra giderek artan yanlış davranışları yüzünden cemiyeti ağır bir dille eleştirmekten çekinmedi. Muhalefetteki Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nı da tenkit etti. Hem bu eleştirileri hem de siyonizme ve masonluğa yönelik suçlamaları yüzünden dergi ve gazeteleri sık sık kapatıldı. Mücadeleden yılmayıp eleştirilere devam edince 9 Ekim 1911'de matbaası kapatılarak önce Kastamonu'ya, ardından Bursa'ya sürüldü. Bir süre sonra aften faydalanıp İstanbul'a döndü. 1 Ağustos 1912'de *Hikmet*'i yeniden yayımlamaya başladıysa da aynı yılın 25 Ekiminde gazete tekrar kapatıldı. 30 Ekim 1914'te âniden öldü, cenazesi Fâtih Camii hazîresinde defnedildi. Beklenmedik bir şekilde ölümü bakır zehirlenmesine bağlandıysa da masonlarla ilgili neşriyatından dolayı bir komploya kurban gittiği de ileri sürülmüştür.

II. Meşrutîyet döneminin önde gelen fikir adamlarından biri olan Şehbenderzâde Ahmed Hilmi siyasetin yanı sıra kelâm, felsefe, tasavvuf ve tarihle de meşgul olmuş, ayrıca şiir, roman ve tiyatro eserleri kaleme almıştır. Yazılarında sürekli biçimde Batı taklitçiliğine karşı çıkmış, özellikle Tanzimat'la başlayan modernleşme hareketinin geleneksel Osmanlı-İslâm kültür ve kurumlarıyla nasıl uyuşmasının gerektiği üzerinde durmuştur. XIX. yüzyılın hâkim felsefesi olan maddeciliği reddetmiş, İslâm felsefesiyle Batı felsefesi arasında zaman zaman uzlaşma yolları aramıştır. Ludwig Büchner'in *Madde ve Kuvvet*'ini tercüme eden Bahâ Tevfik'i, aynı eseri savunan Celâl Nuri'yi (İleri) ağır ifadelerle eleştirmiş, metot olarak eklektizmi tercih etmiştir. Tasavvufa ve bilhassa vahdet-i vücûd anlayışına ayrı bir önem vermiş, daha çok Kuzey Afrika'daki tasavvuf kültürünün Osmanlı dünyasında tanınması yolunda gayret göstermiştir.

Eserleri. A) Dinî ve Fikrî Eserler. 1. *Senûsîler ve On Üçüncü Asrın En Büyük Mütetekkir-i İslâmîsi Seyyid Muhammed es-Senûsî* (İstanbul 1325, 1333). Alt başlığı, *Abdülhamid ve Seyyid Muhammed el-Mehdî ve Asr-ı Hamîdî'de Âlem-i İslâm ve Senûsîler* olan eser, *Senûsîler ve Sultan Abdülhamid* adıyla İsmail Cömert tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır (İstanbul 1992). 2. *Müslümanlar Dinleyiniz* (İstanbul 1326). Şeyh Mihridin Arûsî takma adıyla yazılmış olan eserde halka dinî bilgiler verilmektedir. 3. *Târîh-i İslâm* (I-II, İstanbul 1326-1327). R. Dozy'nin *Târîh-i İslâm* adıyla Abdullah Cevdet tarafından Türkçe'ye çevrilen eserindeki hatalı görüşleri tenkit